

Віктор МАЙКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України в Туркменістані

НЕЙТРАЛІТЕТ І НЕПОХИТНІСТЬ: ТУРКМЕНІСТАН У ВИРІ ГЕОПОЛІТИКИ

— *Пане Посол, розкажіть, будь ласка, про нинішній стан відносин між Україною та Туркменістаном. Як змінилася динаміка двосторонньої співпраці з початком повномасштабної війни росії проти України?*

— Деякі аспекти не змінилися, а дещо уповільнилося чи прискорилося. На жаль, політичні контакти України з Туркменістаном і всіма державами Центральної Азії (ЦА) на вищому та найвищому рівнях призупинені. За час повномасштабної агресії не було комунікації міністрів закордонних справ і їхніх заступників, очільників центральних органів влади та відповідних державних установ. Туркменістан, на жаль, узяв паузу в діалозі, офіційно пояснюючи це своїм нейтралітетом і небажанням розвивати політичний порядок денний з огляду на чутливість багатьох питань, які пов'язані з російською агресією в Україні і які Туркменістан не хоче порушувати публічно.

У межах умовної політичної співпраці згадаю діяльність Спільної міждержавної українсько-туркменської комісії з економічного й культурно-гуманітарного співробітництва, яка через низку певних причин не засідала з 2015 року, а вже з початку повномасштабної війни була вписана до політичного порядку денного. Гадаю, ця пауза тимчасова й ми відновимо діалог.

Водночас нещодавно відбувалися контакти українського й туркменського міністерств юстиції, консультації на консульських рівнях МЗС держав. І протягом 2023 року така співпраця була регулярна. На цьому тлі ми робитимемо все можливе, щоб Туркменістан відновив політичні консультації та контакти на високому й найвищому рівнях — і ми рухалися вперед. На сьогодні в усіх інших напрямках робота не припинялась, а, навпаки, активізувалась.

— Які сфери взаємодії найперспективніші? Які напрями є основою для нинішніх двосторонніх відносин?

— Найактивнішим мостом між Україною та Туркменістаном є торговельно-економічні відносини. 2023 року порівняно з 2021-м товарообіг збільшився вдвічі, причому український експорт зростає випереджальними темпами. Якщо брати до уваги, що 2021 року від'ємне сальдо становило приблизно 70-80% обсягу товарообігу, то в першому кварталі 2024 року ми досягнули позитивного сальдо, хоч і невеликого. Не знаю, чи вдасться зберегти цей результат і завершити з ним 2024 рік, але тенденція гарна, і ми її всіляко підтримуватимемо.

Раніше торгівля України з Туркменістаном відбувалася традиційними маршрутами, а одним з основних був Волзький шлях через російську територію — 80% українського експорту так потрапляло в держави ЦА. З початком агресії Росія заблокувала весь український транзит, і нам довелося шукати нові складні й дорогі маршрути, тому український експорт почав різко та значно скорочуватися. Наприклад, сільськогосподарська продукція завжди мала попит у ЦА, а на певному етапі витрати на перевезення однієї тонни українських товарів становили 70% їхньої вартості. За таких умов конкурувати на цих ринках з іншими постачальниками сільськогосподарської продукції було просто неможливо.

Ми шукали дешевші альтернативні маршрути, і сьогодні саме розв'язання транспортно-логістичних проблем та оптимізація маршрутів дали змогу суттєво збільшити український експорт і налагодити доставлення в Україну критичного імпорту з Туркменістану. Ми відновили постачання чорних металів, передусім трубної продукції для потреб нафтогазового комплексу, молочної продукції і продуктів харчування та виробів машинобудування.

Можна сказати, що до традиційного довоєнного експорту додалася нова номенклатура та компанії, які активно долучаються до торговельно-економічної співпраці з Туркменістаном. Я сподіваюся, що з травня 2024 року запрацює ще один шлях для української продукції на ринки ЦА: поромна переправа за маршрутом Чорноморськ — Батумі або Чорноморськ — Поті. За нашими підрахунками, це суттєво скоротить витрати на перевезення нашої продукції (приблизно на 20-25%) і стимулюватиме збільшення українського експорту.

Водночас деяка продукція входить у категорію критичного імпорту. У цьому контексті ми насамперед підтримували постачання за двома позиціями: дизельного пального й добрив сорту карбамід. Завдяки українським компаніям, передусім «Нафтогазу України», що працює в Туркменістані більше ніж 20 років, ми домовилися з туркменською стороною, що значний обсяг нафти, який видобувають у країні, транспортуватимуть

до Туркменбашинського комплексу НПЗ як давальницьку сировину, а вся вироблена продукція надходитиме в Україну. У підсумку ми отримали майже 200 тисяч тонн дизельного пального за 2022 рік і понад 200 тисяч тонн за 2023. Обсяги вражають, і це, на мою думку, тоді допомогло ЗСУ й аграріям розв'язати надзвичайно критичні проблеми з нестачею пального.

Як відомо, основними постачальниками мінеральних добрив для України завжди були Росія та Білорусь, і коли ми припинили імпортувати звідти, виник серйозний дефіцит. Саме Туркменістан проявив себе як друг і партнер, постачаючи значні обсяги карбаміду й мінеральних добрив, що суттєво допомогло українським аграріям.

Наші торговельно-економічні відносини з Туркменістаном за весь час російської агресії були не лише сполучною ланкою між державами, а й важливим чинником, який, з одного боку, давав змогу нашим експортерам міцно стояти на ногах і нарощувати позиції й обсяги експорту, а з іншого боку, у 2022–2023 роках істотно допомагав тим, хто залежав від критичного імпорту.

Нині Туркменістан є однією з небагатьох держав не лише в ЦА та на пострадянському просторі, а й у світі, де активно працюють українські компанії. Якщо 2023 року товарообіг сягнув близько 300 мільйонів доларів США, то обсяг торгівлі послугами склав майже 400 мільйонів доларів. Завдяки наданню послуг, зокрема в нафтогазовій галузі та будівельному секторі, нам вдалося не лише залишитися на туркменському ринку, а й суттєво розширити свою присутність і впродовж 2022–2023 років виграти кілька серйозних тендерів.

Відзначу ще один важливий позитивний аспект: дедалі динамічнішу діяльність українських будівельних компаній у Туркменістані супроводжувало зниження активності російських. Адже за багатьма напрямками ми були й досі є конкурентами — і якраз правильна гіперактивність українських підприємств створила підґрунтя й умови для зменшення присутності російських компаній на туркменському ринку. Підкреслюю, що сьогодні деякі сфери зберігаються винятково за Україною. Наприклад, за останні роки в Туркменістані збудовано сім нових мостів: залізничних, автодорожніх, а нині зводять і восьмий. Їх усіх спорудили українські будівельники. І це підтримує імідж не лише окремих компаній, а й держави — як в очах туркменської влади, так і пересічних громадян, адже для них те, що сьогодні роблять українські компанії, — це справді проривні речі.

Ми стали першопрохідцями в аспекті втілення пілотних проєктів щодо ще однієї важливої для Туркменістану теми — зменшення викидів метану, позаяк держава взяла на себе певні зобов'язання відповідно до кліматичного порядку денного. Й Україна першою за це взялася, зокрема, одна з наших компаній реалізовує вагомий інфраструктурний проєкт в Ашгабаті.

Знадобилося досить багато часу, щоб українські компанії посіли таке місце в економіці Туркменістану. Але щодо цього хочу наголосити, що Туркменістан є унікальним партнером, адже немає жодної іншої країни, де б активність українських компаній була така серйозна, системна та глибока. Я вірю, що 2024 року ті компанії, які тут раніше працювали, працюватимуть і надалі, а також з'являться нові імена та підприємства, які робитимуть свій внесок у розбудову важливих проєктів та об'єктів у Туркменістані та сприятимуть позитивному іміджу України.

Я переконаний, що після перемоги додаткові потужності та досвід, якого в Туркменістані набули українські компанії та фахівці, стануть у пригоді нашій державі та ці підприємства залюбки братимуть участь у повоєнному відновленні, втілюватимуть проєкти в будівельній сфері, повноцінно й масштабно використовуватимуть свій досвід в Україні. Вони мріють про час, коли вдасться повернути свої будівельні потужності для роботи на Батьківщині, а поки що всі компанії, які працюють в Туркменістані, ініціювали проєкти, які пов'язані з наданням допомоги Україні та її Збройним силам, на загальну суму в понад 15 мільйонів євро, а будівельна техніка цих компаній зараз допомагає зводити фортифікаційні споруди в нашій країні.

Наголошу, що торговельно-економічні відносини — це та ланка, яка нас міцно з'єднує і після завершення війни дасть змогу повернутися у звичний формат, активізувати політичний діалог і відновити діяльність Спільної міжурядової комісії. Маємо велику надію, що Туркменістан долучиться до проєктів із відновлення деяких закладів освіти, зруйнованих унаслідок агресії, принаймні тих об'єктів у Харкові, Одесі, Сумах, де навчалися туркменські студенти.

— *Пане Посол, чи не могли б Ви детальніше розповісти про особливості ведення українського бізнесу в Туркменістані? Як часто звертаються українські компанії до Посольства за допомогою в цій галузі?*

— При МЗС України створена платформа «Назовні» для всіх, хто прагне експортувати свою продукцію чи послуги в різні країни, — через неї одразу чи системну допомогу для виходу на туркменський ринок отримала низка українських компаній, як-от представники текстильної промисловості, яким Посольство посприяло в успішному налагодженні контактів із туркменськими виробниками текстильної сировини.

Туркменістан готовий співпрацювати з нами в багатьох сферах, насамперед нафтогазовій, яка приносить понад 80% надходжень бюджетові держави. Офіційно сьогодні Туркменістан четвертий у світі за покладами газу, однак їх може бути більше, адже багато де ще не проводили розвідку. Україна постачає арматуру та трубну продукцію, а також свого часу наші компанії побудували в Туркменістані всі газокompресорні станції, які

потребують модернізації, ремонту й обслуговування, в чому ми системно й допомагаємо.

Окрім того, Туркменістан готовий співпрацювати в нафто- й газохімічному напрямках, сільськогосподарській сфері та виробництві продуктів харчування, вести переговори щодо їх закупівлі для своїх потреб і можливої локалізації виробництва в межах спільних підприємств чи партнерства між українськими й туркменськими компаніями.

Для потенційних експортерів зауважу, що якщо продукція потраплятиме на територію Туркменістану, то в перспективі споживачами будуть й Узбекистан, і відтак Афганістан. Також українська й туркменська сторони разом можуть розглядати спільні транспортно-логістичні й екологічні проекти.

Перспективною для наших компаній є сфера водних технологій. Загалом ситуація у світі погіршується, а ЦА займає особливе місце: ріка Амудар'я нині є єдиним джерелом води для Узбекистану й Туркменістану, тому всі проекти, які пов'язані з ефективним використанням водних ресурсів, становитимуть інтерес для туркменської сторони.

Я хочу підкреслити, що нашим експортерам не варто розглядати кожную державу ЦА окремо, тому що це регіон. Якщо вже ми зможемо транспортувати українську продукцію в порт Туркменбаші, то далі в регіоні її можна експортувати будь-куди: у Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан тощо. Тому я з великим оптимізмом спостерігаю за тим, як інтерес до ЦА з боку українських компаній та експортерів постійно зростає, про що свідчать конкретні цифри та тенденції, і сподіваюся, що 2024 рік стане ще одним кроком уперед у розвитку торговельно-економічних зв'язків.

— *12 грудня 1995 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Постійний нейтралітет Туркменістану». Ваша Високоповажносте, які переваги цього статусу для Туркменістану та які виклики постають у цьому контексті? Як постійний нейтралітет впливає на зовнішньополітичні відносини Туркменістану з іншими державами та міжнародними організаціями?*

— Туркменістан отримав статус 1995 року, й унікальність у тому, що це єдина нейтральна держава не де-факто, а де-юре, адже за це проголосувала переважна більшість держав Генасамблеї ООН і було ухвалено відповідну резолюцію. У світі жодного іншого прикладу набуття офіційного статусу нейтралітету просто немає, хоча ми й знаємо приклади держав, які відмовилися від участі в будь-яких політичних чи військових союзах: Австрія, Швейцарія, а донедавна — Фінляндія і Швеція.

ООН набула для Туркменістану особливої ваги, ставши майданчиком для втілення багатьох ініціатив, що їх здебільшого підтримує понад половина членів Організації, зокрема й Україна, яка також була і є співавтором деяких із них.

Чому політичний істеблішмент Туркменістану ухвалив таке рішення? Я думаю, це передусім пов'язано з мудрістю тогочасного керівництва держави, яке добре розуміло, що відмова сусідньої Росії через певні причини й обставини від частини територій, де домінувала з розпадом Радянського Союзу, — це тимчасове явище і рано чи пізно Росія залежно від того, хто керуватиме цим утворенням, захотіла б повернутися до того статус-кво, який був до 1990-го. Власне, це й сталося, і так воно є далі. Саме тому ухвалили рішення про нейтралітет, щоб уникнути необхідності й унеможливити втягування держави в різні пострадянські союзи й об'єднання, які ініціювала Росія, на кшталт ОДКБ, СНД чи усілякі дво- та багатосторонні альянси. Сьогодні туди входять майже всі центральноазійські держави, за винятком Туркменістану, який не є членом цих утворень завдяки статусу нейтралітету та статті Конституції, де вказано, що держава не має права брати участь у жодних союзах. Це розуміння допомогло їм нині відстоювати свою позицію в багатьох напрямках, адже з одного боку регіон ЦА межує з Росією, з іншого — з Китаєм, а на півдні — з Іраном та Афганістаном, і таке сусідство не передбачає спокійного життя й розбудови власних державних моделей. Туркменістан подбав про це 1995 року та навряд чи колись пожалкував, що вдався до таких кроків.

Якщо проводити паралелі й оцінювати нейтралітет Туркменістану з позиції України як держави, яка відбиває російську агресію, то, безперечно, ми б хотіли у відносинах з кожною дружньою до нас державою мати менше відсторонення й нейтралітету. Йдеться не лише про Туркменістан, а й Швейцарію, яка забороняє постачати продукцію військового призначення в Україну, чи Австрію. Звичайно, як Посол я б хотів бачити від Туркменістану активнішу позицію та більшу допомогу, зокрема й військовою, але нині максимум наших сподівань — це гуманітарна підтримка. Ми вдячні владі Туркменістану за два транші гуманітарної допомоги для дитячих лікарень і територіальних громад з ліками, одягом, продуктами харчування тощо 2022 року та 2023-го відповідно. Я розраховую, що гуманітарна допомога надійде й цього року.

Крім того, ми активно просуваємо ідею, щоб Туркменістан погодився прийняти групу дітей на реабілітацію. Держава має чудові можливості в медичній галузі, куди керівництво інвестувало значні кошти, є гарні дитячі медичні заклади в Ашгабаті й за його межами, туристична зона «Аваза» на узбережжі Каспійського моря тощо.

Туркменістан жодного разу не голосував за антиукраїнські чи проросійські резолюції ні в межах ООН, ані деінде. Представник держави не брав участь і просто виходив із залу. Так Туркменістан оминав будь-які спроби Росії збільшити кількість держав, яких вона вважає своїми друзями. Туркменістану серед них точно немає. Ми надзвичайно вдячні керівництву

держави за те, що, попри складну геополітичну ситуацію, воно знаходить у собі сили та можливості бути за межами прямого впливу й тиску Росії.

Підсумовуючи, зазначу, що нейтралітет, отриманий 1995 року, допомагає Туркменістану відстоювати свою позицію й не давати себе втягнути в різні авантюрні проекти чи неоднозначні ініціативи Росії.

— *Як відомо, росія прагне мати сильний політичний, економічний та енергетичний вплив на держави Центральної Азії. Завдяки чому, окрім політики нейтралітету, Туркменістану вдається з цим боротися?*

— Керівництво Туркменістану веде виважену політику щодо обстоювання своєї політичної та економічної незалежності. 2022 року в Туркменістані якраз відбулися президентські вибори, й у цей турбулентний для регіону період держава ввійшла з новим очільником Сердаром Бердимухамедовим, перед яким одразу постала ціла низка серйозних викликів, що пов'язані з необхідністю зберігати політичну, економічну й соціальну стабільність та уникати різних авантур. З огляду на географічне положення й економічну залежність більшості країн ЦА від російського ринку та транспортно-логістичних маршрутів, звичайно, це було й досі є складним завданням як для Туркменістану, так і для решти держав регіону. Можу констатувати, що з 2022 року й донині Туркменістан не тільки зберіг той статус-кво, який був до початку війни, в контексті політично-економічного суверенітету, а й посилив свої позиції та досягнув вищого рівня незалежності в ухваленні рішень.

Важливий показник того, що зовнішня політика Туркменістану ґрунтується на довгострокових планах, — це значна диверсифікація його політичних та економічних відносин. Упродовж трьох років інтенсифікація відносин Туркменістану з нашими союзниками — Південною Кореєю, США, Японією, ЄС — розвивалася в геометричній прогресії. Значно зросла чисельність контактів, активно працюють групи, які об'єднують п'ять центральноазійських держав та одну з тих, які я зазначив. Відбулися саміти США — ЦА у Вашингтоні, Німеччина — ЦА в Берліні 2023 року, Японія — ЦА в Астані 2024-го, були надзвичайно важливі зустрічі в Брюсселі з усіма очільниками ЄС.

Туркменістан і далі рухається за цим вектором, позаяк диверсифікація дає змогу поглибити й посилити політичні й економічні контакти, зменшити економічну залежність від Росії чи Китаю, а також дає поштовх розв'язанню безпекових питань. І головну перевагу щодо розвитку в цій сфері Туркменістан надав не Росії та Китаю, а саме державам Заходу.

Варто ще наголосити на активному розвитку співпраці з Туреччиною, яка є дуже впливовим гравцем на території ЦА, та значному поживленні взаємин з державами Затоки, як-от ОАЕ, які нині стали системним партнером Туркменістану майже в усіх сферах.

— *Пане Посол, як Ви оціните безпекову ситуацію в Центральній Азії? Які питання стоять на порядку денному політики Туркменістану?*

— Насамперед зазначу про ситуацію на кордоні з Афганістаном, адже після приходу до влади Талібану рівень загроз піднявся на вищий щабель. На жаль, час від часу відбуваються неприємні епізоди на кордоні, які проковує афганська сторона, а Туркменістан мусить на це реагувати. Попри нейтралітет, Туркменістан має право залучати власні збройні сили для того, щоб захистити кордони й унеможливити порушення суверенітету й територіальної цілісності, та активно вживає таких заходів. Тому іноді ми є свідками демонстрації військових спроможностей Туркменістану, яких нині, на мій погляд, достатньо, щоб дати відсіч локальним спробам створити проблеми на кордоні.

Окрім військового чинника, Туркменістан застосовує також фактор транскордонної торгівлі та розбудови різних проєктів для того, щоб підвищити рівень спокою та безпеки на своїх кордонах, передусім афганському. Наприклад, Туркменістан власним коштом проклав залізницю вглиб Афганістану та спорудив два нові мости. Зараз реалізують проєкт зі встановлення ліній електропередач, у межах якого Туркменістан постачатиме електроенергію, постійно курсують потяги з продовольчими товарами та продуктами нафтопаливного комплексу. Розвиваючи дедалі динамічніші торговельні відносини з Афганістаном, Туркменістан унеможливорює потенційні агресивні дії Талібану та пропонує натомість нормальне сусідство. До речі, Туркменістан також узявся реалізовувати проєкт «ТАП» — це газогін, який об'єднуватиме Туркменістан, Афганістан, Пакистан та Індію. Тобто Туркменістан підвищує рівень безпеки завдяки інструментам м'якої та жорсткої сили, дипломатичним зусиллям, що є, на мою думку, оптимальною й дуже ефективною політикою щодо ситуації з Афганістаном.

Іран теж є непростим сусідом Туркменістану на півдні. Нині він не несе жодної військової загрози, але Іран завжди був потенційним та активним експортером ісламського фундаменталізму. Туркменістан — мусульманська та водночас світська держава — ніколи не допускав проникнення шийтського фундаменталізму на свою територію і вживав заходів для унеможливлення такого сценарію.

Ще одне безпекове питання стосується Каспійського моря, через яке Туркменістан межує з Росією, так само як Азербайджан і Казахстан. Саме через її дії акваторія стала зоною нестабільності ще задовго до російської агресії проти України: наносячи з території Каспійського моря ракетні удари по нашій країні, Росія повторює свій досвід щодо Сирії. Попри всі підписані конвенції, статус моря як зони миру, питання екології та принцип використання цієї території для торговельних і транспортно-логістичних

цілей, Росія повністю ігнорує всі взяті на себе зобов'язання та використовує Каспій як свою територію, диктуючи й нав'язуючи решті правила гри.

Ще одним прикладом агресивної поведінки Росії є те, що вона фактично блокує реалізацію будь-яких економічних проєктів. Якби не її позиція, то вже б давно функціонував так званий Транскаспійський газогін з Туркменістану в Азербайджан, а далі в Грузію, Туреччину, Південну Європу, зокрема й Україну. Туркменістан вже повністю збудував свою частину інфраструктури, завдяки цьому проєкту експорт газу сягнув би 30 мільярдів кубометрів на рік. Це була б дієва можливість для України диверсифікувати постачання енергоресурсів. Однак Росія з 2007 року блокує реалізацію проєкту як формально, використовуючи екологічний фактор, так і неформально, вдаючись до прямих погроз Туркменістану й Азербайджану.

Росія поводить на Каспії як господар моря, не допускаючи жодного кроку, який би міг теоретично зашкодити російським інтересам. Тому для Туркменістану, так само як і більшості держав Прикаспію важливо нині вживати всіх можливих заходів для створення території безпеки та захисту своїх морських кордонів від прямих інтервенцій і гібридних прихованих операцій, які можуть нанести політичну, економічну та соціальну шкоду цим державам.

Тому Туркменістан, розвиваючи партнерство з країнами Заходу, акцентує на необхідності підвищити рівень захисту прикаспійських кордонів. Водночас держава робить усе можливе, щоб перетворити порт Туркменбаші на артерію, яка сприятиме створенню альтернативних маршрутів, які простягатимуться не російською територією, а натомість із Грузії в Азербайджан, а далі з порту Баку до Туркменбаші й Актау (Казахстан). Ці артерії давали би змогу в обхід Росії постачати продукцію в Центральну та Південно-Східну Азію. Розбудовуючи інфраструктуру, розширюючи транспортно-логістичні можливості та співпрацюючи з сусідніми й іншими охочими державами, Туркменістан водночас підвищує рівень своєї безпеки.

Туркменістан веде системну й ефективну роботу в межах ООН. Україна голосувала за ухвалення туркменських ініціатив щодо енергетичної безпеки та захисту енергоносіїв, транспортно-логістичної безпеки й оптимізації цих маршрутів. Наразі остання з пропозицій Туркменістану — резолюція ООН щодо проголошення 2025-го Міжнародним роком миру й довіри, яку Україна теж підтримала. У розмові з керівництвом Туркменістану я прямо сказав, що «ми голосуємо не тільки руками за цю ініціативу, а й серцем».

— Чи проводить росія інформаційну кампанію з дискредитації туркменської влади всередині держави щодо рішень, які суперечать інтересам рф?

— У всіх державах ЦА Росія веде різну інформаційну політику залежно від ситуації. Ще до повномасштабного вторгнення в Україну Росія вела переговори з Туркменістаном про ціни на експорт газу та в особі «Газпрому» нав'язувала свої умови, зокрема, щоб офіційний Ашгабат дозволив видобувати газ у державі й Росія так змогла б отримати владу над туркменськими газопроводами та контроль над експортом за кордон. Туркменістан дав відсіч усім цим спробам. Ми можемо лише поаплодувати керівництву держави за те, що знайшло в собі твердість чинити опір спробам Росії втягнути Туркменістан в орбіту своєї енергетичної політики. Щойно Туркменістан демонстрував непохитну позицію, починалися жорсткі інформаційні кампанії Росії як персонально проти влади, так і держави загалом. Поток спекуляції, вигадки, дезінформаційний бруд — усе в стилі РФ.

Останніми місяцями такого не видно. Триває більш-менш збалансована інформаційна кампанія щодо Туркменістану, але всі розуміють, що будь-якої миті це може змінитися, і готові реагувати.

— *Звідки туркмени зазвичай дізнаються про Україну? Яких заходів уживає Посольство для висвітлення подій, які відбуваються в нашій державі? Які аспекти спільної історії об'єднують Туркменістан та Україну?*

— Інформаційна політика змінилася з початком повномасштабного вторгнення Росії: раніше ми запрошували відвідати Україну, а кількість студентів з Туркменістану в нашій державі була найбільша — понад 18 тисяч осіб у 2017–2019 роках. Це був результат того, що Україну завжди сприймали дуже позитивно — як друга, брата й партнера. Ба більше, на відміну від Росії, звідки від пересічних громадян і студентів Туркменістану повсякчас надходили скарги про шовіністичні та ксенофобські атаки з боку місцевого населення, за всі роки туркменська діаспора в Україні жодного разу не зіткнулася з таким ставленням. У Туркменістані чимало випускників наших університетів, які нині обстоюють інтереси нашої держави та намагаються їй допомогти, позаяк багато людей, навчаючись в Україні, перейняли частинки нашої культури, мови, історії, знань, української душі.

На початок вторгнення кількість студентів сягала 5 тисяч осіб, а зараз їх менш ніж 1500 людей, тому що хтось виїхав з тимчасово окупованих територій, хтось — із міст, які перебувають під постійними обстрілами, а хтось навчається онлайн.

Крім того, дуже активно розвивався медичний туризм, у наших санаторіях завжди було багато громадян Туркменістану. На жаль, війна радикально все змінила.

Ми мусили перейти від практичної взаємодії до діалогу в інфопросторі, а інформаційні джерела стали головним шляхом донесення відомостей

про Україну й агресію проти нашої держави. На щастя, працює ціла низка українськомовних каналів, а також можна налаштувати супутникові приймачі: ми взаємодіяли з багатьма туркменськими компаніями й досягнули того, щоб цей сервіс був доступний усюди. Попри те, що туркмени розуміють українську не так легко, як скажімо, турецьку чи навіть російську, нині основна аудиторія, яка отримує новини про світ та Україну, — це глядачі українськомовних і турецькомовних каналів. Хоча й російськомовні канали посідають певне місце в інформаційному просторі, їх частка як шагренева шкіра — постійно зменшується, а аудиторія українськомовних каналів і ЗМІ натомість зростає.

Крім того, ми присутні в інстаграмі та фейсбуці, створили телеграм-канал Посольства, постійно організуємо брифінги, відновили роботу недільної школи, куди можуть приходити діти, щоб відкривати для себе українську культуру й мову, а також проводимо курси з вивчення української для дорослих. Ми застосовуємо всі можливі інструменти для поширення українських наративів в Туркменістані — й аудиторія в країні поінформована щодо того, що насправді відбувається в Україні. Більшість туркменського населення жахливі події, які сталися в Ірпені та Бучі, шокували так само, як українців. Побачивши вчинки росіян проти мирного населення на окупованих територіях, туркменська аудиторія усвідомила, який насправді їхній сусід.

Кожна країна, яка має досвід співіснування з Радянським Союзом і Російською імперією, у певний час зазнавала таких випробувань. Для туркменів це історичний період, коли війська Російської імперії намагалися знищити територіальну цілісність і незалежність тодішніх державних утворень на території Туркменістану. Неподалік від Ашгабату є знана фортеця Геок-Тепе, яка не скорилася перед російськими загарбниками під час їхнього першого походу 1879 року. Але під час другої агресії проти Туркменістану 1881 року російські війська захопили фортецю та знищили абсолютно всіх, зокрема й мирних мешканців навколишніх сіл і містечок — кілька десятків тисяч жінок, дітей і літніх людей. Це був справжній геноцид, залякування й демонстрація того, яку політику принесла Російська імперія на ці землі.

У своїй історії Туркменістан уже отримував уроки співіснування з Росією. Хоча туркмени намагаються не порушувати такі чутливі питання, але я знаю, яка сильна історична пам'ять цього народу, котрий цінує незалежність, свободу та гідність. Окрім того, завдяки нашим зусиллям вони знають, що відбувається в Україні, тож чудово розуміють, що може принести новоутворена російська імперія в Центральну Азію та Туркменістан. Я глибоко переконаний, що вони робитимуть усе можливе, щоб не ступити знову на шлях, який вони пройшли колись, а ми проходимо нині.

— Які є можливості для співпраці у сфері культури між Україною та Туркменістаном? Як Посольство сприяє розвитку української культурної спадщини в Туркменістані та збереженню культурного діалогу між народами?

— Зв'язки України з Туркменістаном сягають корінням у тисячолітню історію. Знаний археолог Віктор Саріаніді, який нині вже покійний, сорок років вивчав археологічні пам'ятки Туркменістану, а їх тут чимало, адже країна була центром багатьох культур. Цікаво, що вчений дослідив зв'язки між трипільською культурою, яка була на території сучасної України, та цивілізаціями й культурами, що розвивалися на землях теперішнього Туркменістану. Чимало артефактів, які розкопують тепер на територіях наших країн, збігаються за часом, мають схожий дизайн і зовнішній вигляд. Вочевидь торговельним, культурним, економічним, можливо, і політичним зв'язкам між нашими предками вже кілька тисячоліть. Це відіграє опосередковану роль, адже під час зустрічей з туркменськими колегами ми багато говоримо про ту культурну базу, яка між нашими державами є нині, а закладена була ще багато тисячоліть тому.

Останніми десятиріччями ми дуже активно й серйозно розбудовували наші культурні зв'язки не лише на міждержавному, а й міжрегіональному рівнях. До повномасштабної війни, коли не було застережень щодо поїздок в Україну, системно розвивалася взаємодія з Одесою та областю, були візити в Туркменістан представників Житомирщини, Івано-Франківщини, Київщини, Львівщини, Харківщини та Чернівецьчини.

Після різкого скорочення 2022 року ми почали з 2023-го поступово відновлювати нашу культурно-гуманітарну взаємодію, бо інакше просто залишатимемось осторонь великого соціального пласта, який є підґрунтям нормальних відносин між державами. Із цим усвідомленням ми вперше за довгий час організували Тиждень українського кіно в Ашгабаті, який викликав великий інтерес туркменів.

Ми постійно проводимо заходи на території Посольства, намагаємося поширювати українську історію, мову й культуру, використовуючи всі джерела інформації, соціальні платформи й особисті контакти з громадянами Туркменістану. Деякі проекти мають на меті показати українську культуру, традиції та історію, а також зв'язки України з Туркменістаном. А деякі заходи, як-от показ фільму «20 днів у Маріуполі», справляли сильне враження та водночас неупереджено й об'єктивно зображували, що відбувається насправді на тимчасово окупованих територіях України.

Ми, звичайно, розвиватимемо культурний напрям. Цьогоріч відзначаємо 300-річчя туркменського поета і філософа Магтимуґулі Пираґі (Махтумкулі Фраґі). Погруддя митцю встановлено в Києві, на вулиці Прорізній. Зараз пам'ятник закритий мішками з піском для захисту від

потенційних руйнувань через обстріли, але раніше там завжди були квіти й увага пересічних українців.

Символічно, що ця важлива подія майже водночас з 300-ю річницею від дня народження Григорія Сковороди, яку відзначали 2022 року, адже вони обоє були видатними мислителями, поетами й мандрівниками. Ба більше, за нашою пропозицією на алеї на честь Магтимгули Пираги буде встановлено пам'ятник Григорію Сковороді. Це буде ще один осередок української культури й історії в Туркменістані на додаток до пам'ятника Тарасові Шевченку, який вперше встановили 1926 року, відновили після землетрусу 1948 року та зрештою перенесли у більш відкрите та людне місце 2009 року, а нині біля нього Посольство проводить різні заходи як для української громади, так і для туркменів.

Цьогоріч плануємо проведення днів кіно, культури. Ми хочемо поширювати її через українське вбрання, проводити заходи для просування мови, пісень та історії. 2023 рік минув під знаком «культури», і, сподіваємося, 2024-й буде ще насиченіший.

Дата інтерв'ю: 30 квітня 2024 року